

Ганна Малецька,
магістрантка, ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника” (м.Івано-Франківськ, Україна)
Anna Maletska,
Student of the magistracy, Vasyl Stefanyk Precarpathian national university (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

Світлана Чупахіна
кандидат педагогічних наук, доцент, ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника” (м.Івано-Франківськ, Україна)
Svitlana Chupakhina,
Candidate of pedagogical sciences (PhD), Associate Professor, Vasyl Stefanyk Precarpathian national university (Ivano-Frankivsk, Ukraine)
cvitlana2706@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВАДАМИ ЗОРУ: ПІДГОТОВКА ДО ШКОЛИ

FEATURES OF DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN WITH VISUAL DEFECTS: PREPARATION FOR SCHOOL

В статті проаналізовано проблеми розвитку та навчання дітей дошкільного віку з вадами зору. Обґрунтовано необхідність підготовки таких дітей до навчання у школі та умови забезпечення процесу навчання, виховання, корекції первинних і вторинних відхилень у розвитку вихованців з порушеннями зору, розвиток збережених аналізаторів, формування корекційно-компенсаторних навичок, що сприяють соціальній адаптації дітей у суспільство.

Ключові слова: діти з порушенням зору, корекційно-розвиткові заняття, корекції зорового сприймання, дезадаптація, компенсація.

The article analyzes the problems of development and teaching preschool-age children with visual defects. It is justified the necessity of preparing such children to study at school if the process of training, education, correction of primary and secondary deviations in the development of educators with visual defects is provided, the development of stored analyzers, the formation of corrective-compensatory skills that contribute to the social adaptation of children to society.

Key words: children with vision defects, correctional-development classes, correction of visual perception, disadaptation, compensation.

Постановка проблеми. На сучасному етапі в Україні відбуваються якісні зміни в системі спеціальної освіти дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Свідченням цього є структура спеціальних навчальних закладів та зміст навчання в них відповідно до вимог Державного стандарту спеціальної освіти, в якому зосереджується увага на особистісному й соціально-психологічному спрямуванні розвитку дітей з ООП, організації навчально-виховного процесу на засадах ранньої діагностики й корекції порушень. Відтак особливого значення набувають корекційно-розвиткові заняття, які розпочинаються з дошкільного віку й спрямовуються на формування компенсаторних способів діяльності, попередження і корекцію вторинних відхилень Т.Свиридюк, Б. Сермеєв, Є.Синьова. [1].

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, у світі нараховується більше 35 млн. людей із порушеннями зору, а український державний науково-дослідний інститут медико-соціальних проблем інвалідності, характеризує патологія

зору однією з найпоширеніших у структурі захворюваності дітей. Цей показник складає 50,8 на 1000 обстежених дітей в Україні [4].

Діти з порушеннями зору потребують спеціальних освітніх послугах, які передбачають різні форми роботи. Спеціальні (корекційні) установи для дітей з порушеним зором (дошкільні навчальні заклади, дошкільні групи, підготовчі класи, освітні установи III і IV типів) забезпечують навчання, виховання, корекцію первинних та вторинних відхилень у розвитку вихованців з порушеннями зору, розвиток збережених аналізаторів, формування корекційно-компенсаторних навичок, що сприяють соціальній адаптації дітей у суспільстві.

Актуальність дослідження і публікації. Доведено, що порушення зору провокує виникнення вторинні відхилення у психічній й фізичній сферах дитини, які гальмують процес її навчання та подальший розвиток загалом Л.Вавіна, Л.Виготський, М.Земцова, О.Литвак, Л.Плаксина, В.Синьов, Є.Синьова, Л.Солнцева та ін. [3].

З наукових тифлологічних досліджень О.Литвака, І.Моргуліса, Є.Синьової, Л.Солнцевої відомо, що порушення зорового сприймання звукує можливість наслідування зовнішніх емоційних проявів й розуміння “ситуативного усного мовлення” [6]. Порушення зору унеможлиблюють дистантно-оптичне сприймання та відтворення експресивно-мімічних проявів на обличчі, пантомімічних рухів, що віддзеркалюють емоційний стан співрозмовника та проєктують подальші поведінкові дії тощо. Відтак недосконалість сприймання емоційних проявів деформує адекватне розуміння дітьми змісту спілкування та ставлення до співрозмовника в процесі різних видів комунікації; гальмує пізнавальну активність особистості; розвиває комплекс неповноцінності; зменшує соціальні контакти та призводить до ізоляції незрячої людини у суспільстві [3, с. 19].

На початку ХХІ століття дослідники стверджують те, що практично 80% дітей з проблемами зору мають порушення мовленнєвого розвитку (Н.Жолудева, Н.Цепіна). Поєднання порушення зору та мовлення ускладнює структуру дефекту й значно знижує можливості повноцінного розвитку дітей [2].

У наукових дослідженнях тифлологів (Г.Григор'єва, Т.Головіна, В.Кобильченко, О.Литвак, І.Моргуліс, Н.Морозова, Л.Плаксина, С.Покутнева, Т.Свиридюк, Є.Синьова, Л.Солнцева) відзначається, що в умовах зорової недостатності дітей розуміння повідомлень спрощується й збіднюється, знижується готовність до інтерсуб'єктної взаємодії [6].

Метою нашого дослідження є характеристика особливостей розвитку дітей з вадами зору та обґрунтування необхідності колекційної допомоги таким дітям в процесі підготовки їх до навчання у школі.

Виклад основного матеріалу. Актуальність підготовки дитини з вадами зору до навчання у школі загострюється ще й тим, що значна частина дітей з вадами зору на час вступу до дошкільних навчальних закладів не отримує необхідної корекційної допомоги в умовах родини, спрямованої на виправлення й розвиток на ранньому етапі невербальних засобів комунікації, спричинених недостатністю чи відсутністю зорового сприймання живих об'єктів довкілля та їх емоційних характеристик.

Водночас на початковому етапі навчання в спеціальних дошкільних навчальних закладах організована навчально-виховна й побутово-ігрова комунікації стають основними засобами розширення й отримання інформації в системі взаємостосунків “вихователь – дошкільник”, “дошкільник – дошкільник”.

Розлади зорового аналізатора у дітей провокують обмеження їхньої життєдіяльності та труднощі у самообслуговуванні, спілкуванні, набутті професійних навичок,

призводять до соціальної дезадаптації, стають причиною інших порушень у розвитку. Перебування дітей з вадами зору тривалий час в умовах замкнутого простору спеціальної школи чи інтернату призводить до проблем самостійного та повноцінно включення соціальне життя.

Отже зрозуміло, що діти з порушеннями зору потребують особливих умов для повноцінного всебічного розвитку. Спеціальні дошкільні навчальні заклади та групи для дітей з порушеннями зору є тими установами, що мають на меті виховання, лікування, можливе відновлення і розвиток порушених функцій зору у дітей та підготовку їх до навчання в школі [5, с. 34].

Зміст корекційно-розвиткових занять у спеціальних загально освітніх навчальних закладах для дітей без зорового сприймання та зі зниженим зором реалізується через такі навчальні предмети та курси: “Орієнтування у просторі”, “Лікувальна фізкультура”, “Ритміка”, “Розвиток мовлення”, “Корекція вад розвитку”, “Соціально-побутове орієнтування”.

Програми для таких дітей поряд із загальними вирішують й специфічні завдання, спрямовані на корекцію вторинних відхилень у розвитку дітей, зумовлених порушеннями зору. У програмах передбачено більш поглиблену та цілеспрямовану пропедевтичну підготовку до системного вивчення навчальних предметів, перерозподіл навчального матеріалу за часом. У них повністю реалізується корекційно-розвиткова спрямованість спеціального навчання, конкретизовано шляхи й засоби корекції недоліків сенсорного, розумового, мовленнєвого і особистісного розвитку дітей з вадами зору.

Щоденно проводяться індивідуальні заняття з дітьми, які потребують додаткових вправ для засвоєння чи корекції умінь, навичок, зорових функцій, мовленнєвих дефектів та інших відхилень у загальному розвитку.

Заняття починаються із зорової гімнастики на розслаблення, важливо звертати увагу на поставу дітей (положення ніг, рук, голови, спини), завдяки чому поступово ускладнювати (від простого до складного). Чергувати завдання так, щоб діти спрямовували погляд то на далеку, то на близьку відстань (1 демонстраційне завдання, 1 індивідуальне; або 1 демонстраційне і 2 індивідуальних). Закінчувати заняття слід роботою на розвиток дрібної моторики та зорових функцій (складати ціле з частин і навпаки, малювання за крапками, по пересічному контуру, обведення та домальовування предметів, трафарети, розфарбовування тощо).

Після першої половини заняття необхідно провести фізкультхвилинку (відповідно до теми, що вивчається) та зорову гімнастику. Кількість завдань на корекційному занятті залежить від віку дітей: молодша група – 3–4 завдання (10–15 хв); середня група – 4–5 завдань (15–20 хв); старша група – 5–6 завдань (20–25 хв); підготовча група – 6–7 завдань (25–30 хв). Напикінці заняття доречно зробити підсумок, та оцінити діяльність дітей (у старшій групі – хто як працював) [7, с. 52].

Часто проводяться заняття з підгрупами дітей (не більше 4 осіб). Для корекційних занять формуються підгрупи, згідно з висновками ППО, за рівнем розвитку: I (високий) рівень, II (середній) рівень, III (низький) рівень. У підгрупу включаємо троє дітей з середнім ступенем зорового дефекту та одна дитина з важкою формою зорового дефекту. Такий підхід полегшує роботу тифлопедагога при виготовленні індивідуальних посібників (3 комплекти мінімального розміру та один комплект – максимального). Важливого значення набуває розташування дітей за столами, що залежить від гостроти зору, а також корекції та оклюзії (скажімо, якщо у дитини збіжна косоокість і амбліопія правого ока, гострота зору 0,2, оклюзія

лівого ока, то такій дитині рекомендована перша парта, ліва сторона, що виключить можливість посилення дефекту, до того ж буде забезпечена корекція косоокості).

Враховується також обладнання робочих місць та основні вимоги до проведення заняття: всі індивідуальні посібники потрібно розкласти на дитячих столах (у верхній частині) у порядку їх використання (зліва направо), зворотною стороною догори, щоб не відволікати уваги дітей передчасно. Дрібний роздатковий матеріал вкладається у індивідуальні коробки з кришками чи у конверти. Процес використання індивідуальних посібників дітьми, дефектолог чітко коментує та надає установки (звідки взяти по сібник, куди покласти, як з ним працювати). Використані посібники діти складають і повертають на попереднє місце. Все це забезпечує порядок на робочих місцях дітей та чітке виконання завдань. Для того щоб не створювати додаткового коливання погляду дітей з вадами зору та не порушувати зорової уваги, всі відповіді на запитання тифлопедагога діти дають, сидячи за столом (не встаючи).

Для відновлення гостроти зору й розвитку зорових функцій вчитель-дефектолог використовує спеціальні дидактичні ігри-вправи і завдання, які тренують зір, формують у дітей певні уявлення про предмети і явища, розвивають зорову увагу, пам'ять. Важливо пам'ятати, що дидактичні ігри та завдання для розвитку зору і зорового сприймання підбирають індивідуально для кожної дитини в залежності від стану зору і періоду відновлювальної роботи.

У роботі з дітьми з вадами зору, велике значення має обстеження, виділення і кваліфікації предметів та їх властивостей. Для цього практикуються дидактичні ігри: "Опиши на дотик", "Чарівний мішечок", "Опиши, свої відчуття" тощо. Для виготовлення ігор важливо дотримуватись гігієнічних та естетичних вимог. Використовувати міцні матеріали яскравих та барвистих тонів, необхідних розмірів. Для дитини з порушенням зору дуже важливі знання про світ, в якому вона живе отримані в грі, зокрема дидактичній.

Висновки та перспективи дослідження. Таким чином, успішність корекції зорового аналізатора у дітей з порушенням зору в процесі підготовки до школи залежить від змісту роботи дошкільного навчального закладу. Реалізуючи систему корекції зорового сприймання у дошкільників з порушення зору, важливою умовою є система педагогічних впливів, результатом якої стає поліпшення зорового сприймання, розвиток психічних та пізнавальних процесів дитини.

Отже всі ігри, які спрямовано на формування у дітей старшого дошкільного віку з вадами зору узагальнених уявлень, сенсорної діяльності та орієнтації в навколишній дійсності. Окрім того, велика кількість ігор використовується педагогами для визначення того, як діти засвоїли матеріал, які навички та вміння у них сформувалися і як вони ними користуються в повсякденному житті. На наступному етапі дослідження спробуємо підібрати систему завдань для дітей з вадами зору для формування конкретних компетентностей відповідно до програми розвитку дітей старшого дошкільного віку.

Література

1. Боднар В. Модернізація галузі "Спеціальна освіта": Уроки на майбутнє / В. Боднар // Дефектологія. – 2004. – №4. – С. 2-4
2. Власова О. Провідні чинники розвитку соціального потенціалу особистості / О.Власова // Соціальна психологія. – 2001. – №2. – С. 55-64
3. Волкова Н. Педагогіка для студентів ВНЗ / Н. Волкова // – К.: Видавничий центр "Академія", 2001. – 576с.

4. Даниелс Е., Стаффорд К. Залучення дітей з особливими потребами до системи загальноосвітніх класів / Е. Даниелс, К. Стаффорд // – Україна, Львів, Товариство “Надія”, 2000 – 256с.
5. Єрмакова Б. Соціальне виховання і розвиток особистості дошкільника / Б. Єрмакова // Обрії. Науково-педагогічний журнал – 2008. – №1(12). – С. 74-78
6. Єрмаков В.П., Якунін Г.А. Розвиток, навчання і виховання дітей з порушеннями зору / В.П.Єрмаков, Г.А. Якунін // – М., 1990. – 20с.
7. Карпенчук С. Теорія і методика виховання: Навч. Посібник / С.Карпенчук // – К.: Вища школа, 1997. – 304с.

References

1. Bodnar V. Modernizatsiia haluzi “Spetsialna osvita”: Uroky na maibutnie / V. Bodnar // Defektolohiia. – 2004. – №4. – S. 2-4
2. Vlasova O. Providni chynnyky rozvytku sotsialnoho potentsialu osobystosti / O.Vlasova // Sotsialna psykholohiia. – 2001. – №2. – S. 55-64
3. Volkova N. Pedahohika dlia studentiv VNZ / N. Volkova // – K.: Vydavnychiy tsentr “Akademiia”, 2001. – 576s.
4. Daniels E., Stafford K. Zaluchennia ditei z osoblyvymy potrebamy do systemy zahalnoosvitnikh klasiv / E. Daniels, K. Stafford // – Ukraina, Lviv, Tovarystvo “Nadiia”, 2000 – 256s.
5. Iermakova B. Sotsialne vykhovannia i rozvytok osobystosti doshkilnyka / B. Yermakova // Obrii. Naukovo-pedahohichnyi zhurnal – 2008. – №1(12). – S. 74-78
6. Iermakov V.P., Yakunin H.A. Rozvytok, navchannia i vykhovannia ditei z porushenniamy zoru / V.P.Iermakov, H.A. Yakunin // – M., 1990. – 20s.
7. Karpenchuk S. Teoriia i metodyka vykhovannia: Navch. Posibnyk / S.Karpenchuk // – K.: Vyshcha shkola, 1997. – 304s.

Одержано статтю: 25.08.2017
 Прийнято до друку: 30.09.2017

УДК 371.13:81'243:378+373.4
 DOI: 10.15330/esu.11.174-179

Тамара Марчій-Дмитраш

кандидат педагогічних наук, доцент, ДВНЗ
 “Прикарпатський національний університет імені
 Василя Стефаника” (м.Івано-Франківськ, Україна)

Tamara Marchii-Dmytrash,

Candidate of pedagogical sciences (PhD),
 Associate Professor, Vasyl Stefanyk Precarpathian
 national university (Ivano-Frankivsk, Ukraine)
 tamara.dmytrash@ukr.net

МОТИВАЦІЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

MOTIVATION IN THE FORMING OF JUNIOR PUPILS' INTEREST TO FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE ACTIVITY

У статті обґрунтовано місце мотивації у формуванні інтересу молодших школярів до іноземної комунікативної діяльності. Визначено, що одним із ефективних засобів формування мотивації та організації іноземної діяльності в початковій школі є дидактична гра. Конкретизовано зміст поняття “іноземна комунікативна діяльність”. Наведено зразки психокорекційних і комунікативно-ігрових вправ, які сприяли б формуванню інтересу до комунікативної іноземної діяльності.

Ключові слова: інтерес, мотив, мотивація, іноземна мова, початкова школа, іноземна комунікативна діяльність, вчитель іноземної мови, молодші школярі.

The place of motivation in the forming of junior pupils' interest to foreign language communicative activity is substantiated in the article. It is determined that one of the effective means of forming the motivation and organizing foreign language activity in primary school is the didactic game. The content of the concept "foreign language communicative activity" is